

The effects of job empowerment on food security of rural female-headed households under supervision of the Welfare Organization

Kayvan Shoja Chaghervand¹ | Alireza Poursaeed^{2✉} | Maryam Omidi Najafabadi³

1. Department of Agricultural Economics, Extension and Education, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail: kayvan.shoja@srbiau.ac.ir
2. Corresponding Author, Department of Agricultural Extension and Education, Ilam Branch, Islamic Azad University, Ilam, Iran. E-mail: alireza.poursaeed@iau.ac.ir
3. Department of Agricultural Economics, Extension and Education, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. E-mail: m.omidi@srbiau.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 18 August 2022

Received in revised form: 19 October 2022

Accepted: 25 October 2022

Published online: 21 March 2023

Keywords:

Empowerment,
Food security,
Household heads,
Rural women.

ABSTRACT

The empowerment has been known as controlling decision making about his or her life and ability for interventions in all their life challenges (Baig et al., 2018). Women empowerment can improve sustainability in development fields (Akhter & Cheng, 2020). Empowerment conception not only comprises extrinsic control but it also is included the development of intrinsic capabilities (Abrar-ul-Haq, Jali, & Islam, 2018). It has been reported that the development of the empowerment in women is a pivotal actors for improving productivity and food security in rural areas (Sharaunga, Mudhara, & Bogale, 2016). Food security is the measure of the availability of food and individuals' ability to access it. According to the United Nations' Committee on World Food Security, food security is defined as meaning that all people, at all times, have physical, social, and economic access to sufficient, safe, and nutritious food that meets their food preferences and dietary needs for an active and healthy life. Female-headed households who live in rural areas are faced with serious challenges in their life, because they should manage their life and supply their life costs. In Iran, some supporting institutions support female-headed households but their pensions are not sufficient to manage their life. It was recently reported that 32% of Iranian families are living in food insecurity (Pakravan-Charvadeh et al., 2020). Thus, this study was conducted to investigate the effects of job empowerment on food security of rural female-headed households under supervision of the Welfare Organization. Statistical population of the current study included 495 women based on the data collected from Statistical Center of Iran and 216 women were selected with the help of Cochran's formula. Tehran province was divided into ten rural districts and each district was considered as a classification. A self-designed questionnaire consisting from 11 variables were used for job empowerment of women comprising grouping work and communication skills (n= 7 items), creativity and solving problem (n= 6 items), commitment and responsibility (n= 6 items), information and specific knowledge (n= 5 items) and technical skills and operational work (n= 5 items). A five-point Likert scale was considered for each variable ranging from 1 (very low) to 5 (very high). A standard questionnaire comprising accessibility (n= 6 items), availability (n= 6 items), utilization (n= 7 items) and stability (n= 4 items) was used for food security construct. A six-point Likert scale was considered for each variable ranging from 0 (any) to 5 (very high). The data were also collected for age, education, job, family size, and annual income. To investigate the effects of constructs of job empowerment on food security, structural equation modeling (SEM) was used. The results showed that the age mean of the women-headed households in rural areas was 48.28 with standard deviation of 11.55 years. Mean and standard deviation for constructs were as follows; grouping work and communication skills (2.77 ± 0.88), creativity and solving problem (3.01 ± 0.90), commitment and responsibility (3.26 ± 1.02), information and specific knowledge (2.94 ± 0.94), technical skills and operational work (3.22 ± 1.00), access (2.23 ± 0.84), availability (2.42 ± 0.80), utilization (2.69 ± 1.10) and stability (2.57 ± 0.74). The results for model-fitting showed that job empowerment and food security had a good fit for the data with fit

---

indices ($\chi^2/df=1.85$, CFI=0.92; NFI= 0.96; RMSEA=0.032). The results show that indices are appropriate and the model has a good fit. The results showed that job empowerment could determine 57.50% of food security variance. In conclusion, this study showed that factors of grouping work and communication skills, creativity and solving problem, commitment and responsibility and information and specific knowledge had significant effects on job empowerment of female-headed households in rural areas of Iran country. With regards to the effects of the factors on empowerment, policy makers must consider policies for improving job empowerment. To improve food security and job empowerment in rural region, we suggest establishing centers by supporting institutions for education of skills and also identification of creative women for improving their abilities. We also suggest education of new information and knowledge by media and other organizations for improving job empowerment. We also suggest education of technical skills for prevention of injures and improving abilities in female-headed households in rural areas. In sum, it is recommended to consider the job empowerment for improving food security for improving food security of rural female-headed households under supervision of the Welfare Organization.

Cite this article: Shoja Chaghervand, K., Poursaeed, A. R., & Omid Najafabadi, M. (2023). The effects of job empowerment on food security of rural female-headed households under supervision of the Welfare Organization. *Women in Development and Politics*, 21(1), 35-52. DOI: <https://doi.org/10.22059/jwdp.2022.347365.1008248>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jwdp.2022.347365.1008248>

زن در توسعه و سیاست

تأثیر توانمندسازی شغلی بر امنیت غذایی زنان روستایی سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی

کیوان شجاع چاغروند^۱ | علیرضا پورسعید^۲ | مریم امید^۳ نجف‌آبادی

۱. گروه اقتصاد، ترویج و آموزش کشاورزی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. رایانامه: kayvan.shoja@srbiau.ac.ir

۲. نویسنده مسئول، گروه ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ایلام، ایلام، ایران. رایانامه: alireza.poursaeed@iau.ac.ir

۳. گروه اقتصاد، ترویج و آموزش کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات، تهران، ایران. رایانامه: m.omidi@srbiau.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
<p>نوع مقاله: مقاله پژوهشی</p> <p>تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۵/۲۷</p> <p>تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۰۷/۲۷</p> <p>تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۸/۰۳</p> <p>تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۱/۰۱</p> <p>کلیدواژه‌ها:</p> <p>امنیت غذایی، توانمندسازی، زنان روستایی، سرپرست خانوار.</p>	<p>این مطالعه با هدف تأثیر توانمندسازی شغلی بر امنیت غذایی زنان روستایی سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی انجام شد. تحقیق کاربردی و توصیفی است و در استان تهران در طول سال‌های ۱۳۹۸-۱۴۰۰ انجام گرفت. جامعه آماری این مطالعه شامل زنان سرپرست خانوار روستایی تحت پوشش سازمان بهزیستی استان تهران است که براساس فرمول کوکران ۲۱۶ نفر انتخاب شدند. پرسشنامه محقق ساخته برای پنج متغیر مهارت‌های ارتباطی و کار گروهی (۷ گویه)، خلاقیت و حل مسئله (۶ گویه)، تعهد و احساس مسئولیت (۶ گویه)، اطلاعات و دانش تخصصی (۵ گویه) و مهارت‌های فنی و کار عملی (۵ گویه) طراحی شد. همچنین پرسشنامه استاندارد برای امنیت غذایی با ابعاد فراهمی و دسترسی، ثبات و استفاده از مواد غذایی استفاده شد. تحلیل داده‌ها به کمک مدل معادلات ساختاری و با استفاده از نرم‌افزار AMOS24 صورت گرفت. براساس نتایج مطالعه، زنان روستایی سرپرست خانوار وضعیت متوسطی برای توانمندسازی شغلی و وضعیت ضعیفی برای امنیت غذایی دارند. نتایج حاکی از آن است که توانمندسازی شغلی ۵۷/۵۰ درصد از امنیت غذایی زنان سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی را تبیین می‌کند. در مجموع توصیه می‌شود برای بهبود امنیت غذایی زنان روستایی سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی، توجه ویژه‌ای به توانمندسازی شغلی صورت گیرد.</p>

استناد: شجاع چاغروند، کیوان، پورسعید، علیرضا و امید، نجف‌آبادی، مریم (۱۴۰۲). تأثیر توانمندسازی شغلی بر امنیت غذایی زنان روستایی سرپرست خانوار تحت

پوشش سازمان بهزیستی. *زن در توسعه و سیاست*، (۱)۲، ۳۵-۵۲.

DOI: <https://doi.org/10.22059/jwdp.2022.347365.1008248>

۱. مقدمه

امنیت غذایی به‌عنوان یک عامل تأثیرگذار روی رشد اقتصادی و بخش کشاورزی امروزه مورد توجه قرار گرفته است (Ragasa, Aberman, & Mingote, 2019). امنیت غذایی به این صورت تعریف شده است که تمام مردم در هر زمانی دسترسی اقتصادی و فیزیکی برای خوراک ایمن، مغذی و کافی داشته باشند؛ به طوری که نیازهای رژیمی و ارجحیت‌های غذایی برای یک زندگی سالم و فعال تأمین شود (Wodajo et al., 2020). امنیت غذایی دارای ابعاد فراهمی، دسترسی، استفاده یا ارزش غذایی و پایداری غذایی است که با هم ارتباط نزدیکی دارند (Na, Gross, & West, 2015). برخی از مطالعات شواهدی را از ارتباط قوی بین نابرابری جنسیتی و ناامنی غذایی را نشان می‌دهند؛ به طوری که زنان با درآمد کم با مشکلات زیادی برای امنیت غذایی و تأمین غذا برای کودکان مواجه هستند (Malapit et al., 2015). یکی از گروه‌هایی که بیشتر تحت تأثیر ناامنی غذایی قرار می‌گیرد، زنان سرپرست خانوار است. این گروه از زنان، کسانی هستند که تحت حمایت هیچ مردی نیستند و مسئولیت اقتصادی اداره خانه و گرفتن تصمیم‌های حیاتی برعهده خود آن‌ها است (Rezaei & Mahmoudi, 2019).

زنان از گروه‌های مهم و مؤثر در پیشرفت هر جامعه‌ای و در واقع، مدیران فعال برای توسعه پایدار هستند و در رشد اقتصادی نقش قابل توجهی دارند. توسعه پایدار به نقش و مشارکت زنان در برخی از بخش‌های جامعه نیاز دارد (Dewi, 2021). تحقیقات نشان داده است با افزایش میزان توسعه در یک کشور، سهم زنان در نیروی کار شاغل نیز افزایش می‌یابد (Akter & Ahmad, 2020). متأسفانه نقش زنان روستایی در توسعه و پیشرفت، نادیده نگاشته شده است و این امر در بسیاری از کشورهای توسعه‌نیافته یا در حال توسعه پررنگ‌تر است (Savari, Sheykhi, & Amghani, 2020). براساس همین منبع، زنان روستایی نقش قابل توجهی در امنیت غذایی و تأمین غذا دارند (Savari et al., 2020). از طرفی دیگر، شواهدی وجود دارد که توانمندسازی تأثیر زیادی روی بهبود وضعیت تغذیه‌ای زنان دارد؛ زیرا توانمندسازی بر درآمد زنان تأثیر می‌گذارد و از این طریق تنوع غذایی و رفاه کودکان را بسیار افزایش می‌دهد (Larson et al., 2019). توانمندسازی زنان، پیش‌نیازی برای کاهش فقر و حفظ حقوق بشر است و به حفظ موقعیت اجتماعی در سطح فردی نیز کمک می‌کند (Akter & Ahmad, 2020)؛ بنابراین زنان، نیازمند توانمند شدن شغلی برای کسب رفاه بیشتر و همچنین کمک به پیشرفت کشور هستند.

عوامل مختلفی بر توانمندسازی شغلی زنان تأثیر دارند. از جمله عوامل مهم تأثیرگذار بر توانمندسازی شغلی، مهارت‌های ارتباطی و کارگروهی است؛ زیرا زنان زمانی که با هم کار می‌کنند و موفقیتی کسب می‌کنند، دارای آرامش روانی هستند و فرد حس توانمند بودن را دارد. همچنین این

کار موجب انتقال تجربیات در بین زنان می‌شود. عامل تأثیرگذار دیگر، داشتن قدرت خلاقیت و حل مسئله از طریق عوامل روانی است که می‌تواند بر توانمندسازی شغلی زنان تأثیر داشته باشد؛ بنابراین خلاقیت و حل مسئله به‌عنوان یکی از ابعاد توانمندسازی باید در نظر گرفته شود (Sun et al., 2012). داشتن احساس مسئولیت و نگرش مثبت به کار می‌تواند تأثیر چشمگیری در یادگیری مهارت‌ها داشته باشند. دانش، نگرش و مهارت فنی موردنیاز محیط کار نیز از جمله الزامات لازم برای موفقیت شغلی در تمام سطوح کاری است (Overtoom, 2000) و دانش تخصصی و مهارت‌های فنی و کار عملی، زنان را از لحاظ شغلی توانمند می‌سازند.

همان‌گونه که اشاره شد، جمعیت زنان روستایی بیشتر از هر گروه دیگری نقش مهمی در بهبود شرایط اقتصادی جامعه دارند. متأسفانه نقش زنان روستایی در توسعه و پیشرفت، نادیده انگاشته شده است و این امر در بسیاری از کشورهای توسعه‌نیافته یا در حال توسعه پررنگ‌تر است. از طرف دیگر میزان ناامنی غذایی در خانوارهای روستایی بسیار زیاد است (Maleki Fard et al., 2021). بسیاری از زنان روستایی، تحت پوشش سازمان بهزیستی هستند و تعداد آن‌ها روبه‌افزایش است. براساس آمار به‌دست‌آمده از سازمان بهزیستی، در سال ۱۳۹۳، تعداد زنان سرپرست خانوار تحت پوشش این سازمان ۹۳ هزار نفر بوده و در سال ۱۳۹۹ به حدود ۱۰۱ هزار نفر رسیده است که جمعیت زیادی به‌شمار می‌رود. توانمندشدن زنان روستایی می‌تواند به آن‌ها کمک کند تا درآمد داشته باشند و بهبود درآمد سبب بهبود وضعیت امنیت غذایی در آن‌ها می‌شود. در این مطالعه، مهارت‌های ارتباطی و کار گروهی، خلاقیت و حل مسئله، مهارت‌های فنی و کار عملی و تعهد، اطلاعات و دانش تخصصی و احساس مسئولیت، به‌عنوان عوامل توانمندسازی شغلی در نظر گرفته شد که تاکنون بررسی نشده است. بدین ترتیب این مطالعه انجام شد تا مشخص کند آیا عوامل توانمندسازی شغلی بر امنیت غذایی زنان روستایی سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی تأثیر دارد. در این مطالعه، زنان استان تهران به‌عنوان بخشی از زنان روستایی سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی مطالعه شدند.

۲. پیشینه پژوهش

۲-۱. پیشینه نظری

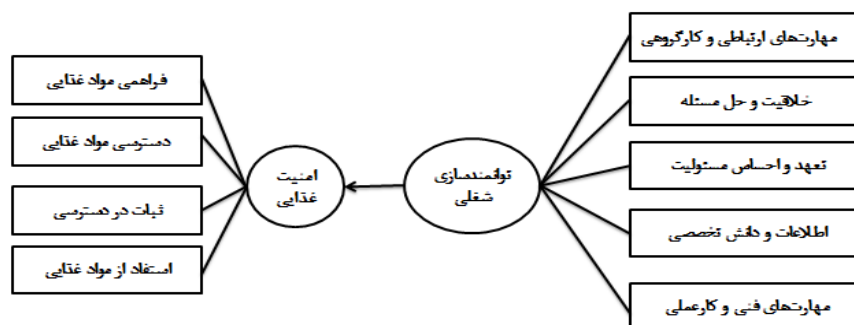
۲-۱-۱. توانمندسازی شغلی

از سال ۱۹۹۰ در مباحث توسعه، مفهوم توانمندسازی به مفهومی محوری تبدیل شده است و این مفهوم آن‌قدر عمومیت یافته است که دیگر توانمندسازی، بخشی از برنامه‌های توسعه به‌حساب

می‌آید. تلاش برای روشن شدن مفهوم توانمندسازی با ضعف‌هایی در معنادادن به انواع انتخاب‌های افراد، اغلب با مانع روبه‌رو است. کبیر (۲۰۰۳) اعتقاد داشت آن دسته از شاخص‌های توانمندسازی که برای سنجیدن میزان دسترسی و کنترل زنان بر منابع استفاده می‌شوند، در تشخیص دادن تمایز میان منابع مختلف از نظر ارزشی که برای زنان دارند، کارایی ندارند. توانمندسازی شغلی ترکیب هم‌افزایی کیفیت‌ها و صلاحیت‌های فردی، مهارت‌های فنی و فرایندی و مهارت‌ها و شایستگی‌های کلیدی و عوامل مختلف دیگر است (Obeidat et al., 2021). مقوله توانمندسازی مربوط به نظریه پائولوفریر است که طی آن، افراد ضعیف در جامعه با ساختارهای قدرت درگیر شوند و کنترل زندگی‌شان را خود در اختیار گیرند. امروزه این واژه بیشتر درباره زنان، فقرا و توسعه عنوان می‌شود. البته چارچوب نظری ارزشیابی توانمندسازی بر پایه نظریه زیمرمن قرار دارد (Ntenkeh et al., 2022). زیمرمن به منظور ارائه تعریفی آشکار از نظریه توانمندسازی، از تمایز بین فرایندهای توانمندسازی و پیامدهای آن انتقاد کرده است (Akhter & Cheng, 2020). اساس فرایند توانمندسازی، تلاش‌هایی برای دراختیارگرفتن کنترل و نقدکردن منابع و فهم انتقادی محیط اجتماعی پیرامون افراد گذاشته شده است. افراد در صورتی توانمند می‌شوند که با استقلال، مسائل خود را حل و تصمیم‌گیری کنند (Baig et al., 2018). در این بین، افزایش مهارت‌های ارتباطی و کار گروهی (Ridlo, 2020)، خلاقیت و حل مسئله (Mousa & Puhakka, 2019)، اطلاعات و دانش تخصصی و مهارت‌های فنی و کار عملی (Smith, Schallenkamp, & Eichhol, 2007) همگی موجب افزایش و بهبود توانمندسازی شغلی می‌شود و طبق نظریه‌های اشاره شده می‌تواند به استقلال زنان کمک کند.

امنیت غذایی به این صورت تعریف شده است که تمام افراد در هر زمانی، دسترسی اقتصادی و فیزیکی برای خوراک ایمن، مغذی و کافی داشته باشند؛ به طوری که نیازهای رژیمی و ارجحیت‌های غذایی برای یک زندگی سالم و فعال تأمین شود (Wodajo et al., 2020). برخی از نظریه‌پردازان با توجه به مسائلی مانند نحوه تخصیص منابع و قدرت در درون خانوار و تأثیر آن بر دسترسی اعضای خانوار به غذا، فرد را به عنوان سطح تحلیل انتخاب کرده‌اند. اما در تعریف امنیت غذایی، دسترسی تمام افراد در تمام زمان‌ها به غذای کافی برای داشتن زندگی سالم و فعال در نظر گرفته شده است. از نظر بانک جهانی، امنیت غذایی دارای ابعاد فراهمی، دسترسی، استفاده یا ارزش غذایی و پایداری غذایی است که با هم ارتباط نزدیکی دارند (Na et al., 2015). فراهم‌بودن غذا و وجود غذای کافی شامل موجودبودن مقدار کافی مواد غذایی با کیفیت مناسب است که از طریق تولید داخلی، واردات یا کمک‌های غذایی تأمین شود. این بعد، از دیدگاه عرضه مواد غذایی به مسئله امنیت غذایی توجه می‌کند. عرضه مواد غذایی کافی در سطح ملی به‌تنهایی امنیت غذایی خانوار را تضمین نمی‌کند. از

این‌رو، دسترسی فرد و توانایی مالی او برای کسب غذای مناسب و مواد مغذی، به معنای وجود امنیت غذایی تلقی می‌شود. استفاده از مواد غذایی از طریق رژیم غذایی مناسب، آب سالم و مراقبت‌های بهداشتی برای دستیابی به بهترین حالت تغذیه‌ای میسر می‌شود که در آن، تمامی نیازهای فیزیولوژیکی فرد تأمین شود. ثبات در دسترسی به مواد غذایی و پایداری در عرضه آن شامل این است که افراد و خانوارها باید در تمامی زمان‌ها به مواد غذایی کافی دسترسی داشته باشند. به نظر برخی از نظریه‌پردازان، تعریف بانک جهانی که سطح تحلیل کلان را به‌جای خرد در نظر می‌گیرد، تعریف کاملی از امنیت غذایی به‌شمار نمی‌رود. برای داشتن شرایط معیشتی بهتر، افراد باید توانمند شوند و این توانمندی می‌تواند سبب بهبود امنیت غذایی در آن‌ها شود. عوامل تأثیرگذار بر توانمندسازی شغلی زنان در هر کشوری متفاوت است و در این مطالعه، برخی عوامل در نظر گرفته شد که می‌توانند روی امنیت غذایی تأثیر داشته باشند (شکل ۱).

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

۲-۲. پیشینه تجربی

محققان مطالعه‌ای با عنوان بررسی فعالیت کارآفرینی زنان روستایی با تأکید بر امنیت غذایی خانوارهای روستایی شهرستان خرم‌آباد انجام دادند و نشان دادند میزان ناامنی غذایی خانوارهای زنان کارآفرین و غیرکارآفرین روستایی به ترتیب ۷۹ و ۹/۷۳ درصد است که نشان می‌دهد کارآفرینی اثر چشمگیری بر امنیت غذایی دارد (Maleki Fard et al., 2021). در مطالعه‌ای سواری و همکاران (۲۰۲۱) در پژوهشی به بررسی آثار سرمایه اجتماعی بر دستیابی به امنیت غذایی در شرایط خشکسالی در شهرستان دورود پرداختند و نشان دادند که مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی (اعتماد اجتماعی، انسجام اجتماعی، مشارکت و اقدام جمعی، عضویت در گروه) اثر مثبت و معناداری بر بهبود امنیت غذایی در خانوارهای روستایی شهرستان دورود دارد. در مطالعه‌ای دیگر، سواری و همکاران (۲۰۱۵) تأثیر توانمندی زنان

روستایی در بهبود امنیت غذایی خانوار را در شهرستان دیواندره بررسی کردند. در این تحقیق، تأثیر ابعاد توانمندی (اقتصادی، اجتماعی و روان‌شناختی) زنان روستایی با امنیت غذایی با استفاده از پرسشنامه بررسی شد. نتایج این مطالعه نشان داد ابعاد توانمندی زنان روستایی با ضریب تبیین ۸۳ درصد اثر مثبت و معنی‌داری بر امنیت غذایی خانوار دارد. در مطالعه‌ای دیگر نشان داده شد که کانال‌های آموزشی می‌توانند ۴۲ درصد بهبود را در امنیت غذایی ایجاد کنند (Savari et al., 2020). در مطالعه‌ای، محققان به بررسی توانمندسازی زنان و امنیت غذایی در نواحی مختلف کشور پاکستان با استفاده از پرسشنامه پرداختند و نشان دادند عوامل حقوقی، فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، و حمایت‌های اجتماعی می‌توانند آثار قابل توجهی در بهبود امنیت غذایی زنان مورد مطالعه داشته باشند (Aziz et al., 2020). در پژوهشی دیگر، توانمندسازی زنان و امنیت غذایی در تانزانیا مطالعه شد. مطابق نتایج، درآمد، سرمایه و زمان، آثار مثبتی بر امنیت غذایی دارند (Galiè et al., 2019). شاراونگا و همکاران (۲۰۱۶) آثار توانمندسازی زنان بر امنیت غذایی زنان را در مناطق روستایی مطالعه کردند و به این نتیجه رسیدند که آژانس اقتصادی، توانمندسازی سرمایه فیزیکی، توانمندسازی روانی و مدیریت مالی مزرعه، آثار مثبت زیادی بر امنیت غذایی زنان دارد.

پارادایم اغلب مطالعات پیشین کمی است و نتایج بیانگر آن است که میزان ناامنی غذایی در خانوارهای روستایی زیاد است. در چند مطالعه نیز نشان داده شده است که عوامل توانمندسازی مانند مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی، آموزش، عوامل حقوقی، فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات، حمایت‌های اجتماعی، توانمندسازی روانی و مدیریت مالی مزرعه سبب بهبود توانمندسازی شده و بر امنیت غذایی تأثیر مثبتی داشته است. تمامی این مطالعات، بر آثار مثبت توانمندسازی تأکید داشتند، ولی با متغیرهای این مطالعه تفاوت دارند. در این مطالعه، برای اولین بار به بررسی آثار مؤلفه‌های توانمندسازی شغلی شامل مهارت‌های ارتباطی و کار گروهی، خلاقیت و حل مسئله، تعهد و احساس مسئولیت، اطلاعات و دانش تخصصی و مهارت‌های فنی و کار عملی بر امنیت غذایی می‌پردازد.

۳. روش‌شناسی پژوهش

این مطالعه از نظر پارادایم، چارچوب نظری و دیدگاهی و از نوع پژوهش‌های کمی و اکتشافی است و به لحاظ هدف، از نوع تحقیقات کاربردی است. این پژوهش طی سال‌های ۱۳۹۸-۱۴۰۰ به روش اسنادی و میدانی انجام گرفت. محدوده این مطالعه، استان تهران و جامعه مورد پژوهش شامل زنان روستایی تحت پوشش سازمان بهزیستی ساکن در روستاهای استان تهران تاست. برای جمع‌آوری داده‌های آماری، تبیین روش پژوهش و مرور پژوهش از روش اسنادی بهره گرفته شد. در این مطالعه،

کلیه زنان سرپرست خانوار روستایی تحت پوشش سازمان بهزیستی در روستاهای شهرستان‌های شهریار، ملارد، فیروزکوه، دماوند و ورامین بررسی شدند که براساس اطلاعات سازمان بهزیستی استان تهران شامل ۴۹۵ نفر بودند. تعیین حجم نمونه آماری با فرمول کوکران صورت گرفت و ۲۱۶ نفر با سطح خطای ۵ درصد انتخاب شدند. نمونه‌گیری به روش تصادفی طبقه‌ای نسبی انجام شد و با توجه به حجم جامعه زنان در هر شهرستان و سپس با توجه به بزرگی روستاها، افراد به صورت تصادفی از هر روستا متناسب با جمعیت روستا انتخاب و مطالعه شدند.

در این مطالعه برای بخش مؤلفه‌های توانمندسازی پرسشنامه محقق‌ساخته به کار رفت. برای تعیین روایی صوری، پرسشنامه برای ۱۵ نفر از استادان کشور که در این زمینه دارای مطالعاتی بودند، ارسال شد و به تأیید آن‌ها رسید. بررسی روایی سازه نیز به کمک تحلیل عاملی تأییدی انجام گرفت. مطابق نتایج، در تحلیل عاملی، واریانس استخراجی برای تمامی گویه‌های بزرگ‌تر از ۰/۵۰ است و بنابراین پرسشنامه‌ها مورد استفاده قرار گرفتند. برای بررسی امنیت غذایی، از پرسشنامه استاندارد رادیمر-کرنل (HFIAS) استفاده شد که دارای چهار بعد دسترسی، دستیابی، مصرف و ثبات و پایداری است. برای بررسی پایایی، پرسشنامه‌ها قبل از شروع مطالعه برای ۳۰ نفر از زنان روستایی سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی استان قزوین ارسال شدند و مشخص شد میزان پایایی برای تمامی مؤلفه‌ها بزرگ‌تر از ۰/۷۰ است. پرسشنامه دارای سؤالاتی برای مهارت‌های ارتباطی و کارگروهی (۷ گویه)، خلاقیت و حل مسئله (۶ گویه)، تعهد و احساس مسئولیت (۶ گویه)، اطلاعات و دانش تخصصی (۵ گویه)، مهارت‌های فنی و کار عملی (۵ گویه)، دسترسی به غذا (۵ گویه)، دستیابی (۶ گویه)، مصرف مواد غذایی (۷ گویه) و ثبات و پایداری (۴ گویه) است. دیگر اطلاعات مانند سن، تحصیلات، شغل، تعداد افراد تحت تکفل، نوع منزل و میزان درآمد نیز پرسیده شد. بخش‌های اصلی پرسشنامه همراه با گویه‌ها در جدول ۱ آمده است. بررسی سؤالات با طیف پنج‌بخشی لیکرت (خیلی کم=۱، کم=۲، متوسط=۳، زیاد=۴ و خیلی زیاد=۵) صورت گرفت.

تحلیل داده‌ها با نرم‌افزار AMOS نسخه ۲۴ صورت گرفت. برای بررسی شاخص برازش مدل از متغیرهای مختلفی استفاده شد، شامل: کای اسکور نسبتی (CMIN/DF)، شاخص نیکویی برازش (GFI)، شاخص نیکویی برازش تعدیل شده (AGFI)، شاخص نیکویی برازش هنجار شده (NFI)، شاخص برازش تطبیقی (CFI) و ریشه میانگین مربعات خطای برآورد شده (RMSEA).

جدول ۱. بخش‌های اصلی پرسشنامه به همراه گویه‌ها

سازه	گویه‌ها	نماد	بار عاملی	پایایی
مهارت‌های ارتباطی و کارگروهی	انعکاس واقعیات در ارائه بازخورد در زمینه مسائل محیط کارم وجود دارد.	S1	۰/۵۲	۰/۷۵
	نظرات خود در زمینه مسائل شغلی به صورت شمرده بیان می‌کنم.	S2	۰/۵۹	۰/۸۱
	واکنش همراه با تأمل و تفکر، پس از شنیدن رهنمودها و راهکارهای مربوط به مسائل شغلی دارم.	S3	۰/۵۸	۰/۷۶
	علاقه‌مندی به ایجاد زمینه مناسب برای انتقال اطلاعات و تجربیات خود به همکاران را دارم.	S4	۰/۵۲	۰/۸۲
	از خودگذشتگی در رفع مشکلات به‌وجودآمده با همکاران را دارم.	S5	۰/۵۸	۰/۷۱
	هماهنگی و یکپارچگی با همکاران دیگر وجود دارد.	S6	۰/۵۸	۰/۷۵
	از ایده‌های همکاران برای دستیابی به راه‌حل مناسب در مشکلات کاری بهره‌گیری می‌کنم.	S7	۰/۶۰	۰/۸۵
خلاقیت و حل مسئله	حل مسائل کاری را با گردآوری و تحلیل اطلاعات و مستندات منطقی انجام می‌دهم.	C1	۰/۵۰	۰/۷۳
	جنبه‌های متفاوت مسئله را برای حل مشکلات کاری بررسی می‌کنم.	C2	۰/۵۲	۰/۸۵
	از فرصت‌ها برای ایجاد تغییرات مثبت در شیوه‌های کاری بهره می‌گیرم.	C3	۰/۵۹	۰/۷۱
	علاقه‌مندی به آزمایش و کسب تجربه‌های جدید کاری را دارم.	C4	۰/۵۹	۰/۷۴
	راهکار مناسب برای حل مسائل شغلی ارائه می‌دهم.	C5	۰/۵۶	۰/۷۹
	شیوه‌های جدید و مؤثر برای انجام‌دادن وظایف شغلی پیشنهاد می‌کنم.	C6	۰/۵۶	۰/۸۲
تعهد و احساس مسئولیت	در محیط کار به‌موقع حاضر می‌شوم.	Co1	۰/۵۹	۰/۸۱
	برای حفظ ارزش‌ها در محیط کاری تلاش می‌کنم.	Co2	۰/۵۰	۰/۸۵
	وظایف محول شده را به نحو صحیح و بدون نیاز به نظارت توسط دیگران انجام می‌دهم.	Co3	۰/۶۸	۰/۸۴
	به افزایش دانش و مهارت‌های شغلی علاقه‌مندم.	Co4	۰/۶۷	۰/۷۹
	نگرش مثبت به کار و احساس افتخار به شغل خود را دارم.	Co5	۰/۶۲	۰/۷۲
	به‌منظور افزایش مهارت‌های حرفه‌ای، فعالانه در دوره‌های آموزشی شرکت می‌کنم.	Co6	۰/۵۱	۰/۹۱
اطلاعات و دانش تخصصی	از ابزارآلات و تجهیزات مرتبط با فعالیت شناخت دارم.	I1	۰/۵۲	۰/۸۹
	برای کسب اطلاعات، آگاهی‌ها و دانش کلی در زمینه شغل تلاش می‌کنم.	I2	۰/۶۱	۰/۸۲
	برای تحقق یافتن اهداف شغلی به سبب دانش و آگاهی‌های مورد نیاز تلاش می‌کنم.	I3	۰/۵۷	۰/۸۳
	نیاز به حضور در دوره‌های آموزشی برای ارتقای سطح دانش و آگاهی‌های تخصصی دارم.	I4	۰/۵۷	۰/۸۶
	به اطلاعات در زمینه کیفیت و استانداردهای فعالیت نیاز دارم.	I5	۰/۵۲	۰/۷۲

سازه	گویه‌ها	نماد	بار عاملی	پایایی
مهارت فنی و کار عملی	استفاده صحیح از ابزار و وسایل موجود در محیط کار را بلدم.	Te1	۰/۵۹	۰/۹۶
	مهارت‌های استاندارد شغلی را دارم.	Te2	۰/۵۹	۰/۹۴
	حوادث و سوانح در محیط کار با دانش و آگاهی کاهش می‌یابد.	Te3	۰/۵۹	۰/۸۱
	وظایف شغلی را در حداقل زمان و برای بهبود کیفیت کار انجام می‌دهم.	Te4	۰/۶۰	۰/۷۲
	در مصرف مواد اولیه صرفه‌جویی می‌کنم.	Te5	۰/۷۰	۰/۷۶
دسترسی به مواد غذایی	مواد غذایی مورد نیاز شما تا چه حدی در دسترس است؟	A1	۰/۵۴	۰/۸۱
	مواد غذایی مورد نیاز فرزندتان تا چه حدی در دسترس است؟	A2	۰/۵۱	۰/۸۵
	مواد غذایی متنوع تا چه حدی در دسترس است؟	A3	۰/۵۱	۰/۸۴
	مراکز عرضه‌کننده مواد غذایی در منطقه زندگی‌تان تا چه حدی موجود است؟	A4	۰/۵۹	۰/۸۳
	ارزیابی شما از کمیت مواد غذایی در مراکز عرضه‌کننده چه میزان است؟	A5	۰/۵۹	۰/۸۵
دستیابی به مواد غذایی	تا چه حد درآمدتان برای خرید مواد غذایی مورد نیاز بدنتان کافی است؟	Ac1	۰/۶۱	۰/۷۶
	تا چه حد درآمدتان برای خرید مواد مورد نیاز بدن فرزندتان کافی است؟	Ac2	۰/۵۲	۰/۸۵
	تا چه حد درآمدتان برای ایجاد تنوع رژیم غذایی کافی است؟	Ac3	۰/۵۳	۰/۸۶
	نوسانات قیمت تا چه حدی بر تنوع رژیم غذایی‌تان تأثیرگذار است؟	Ac4	۰/۷۰	۰/۸۵
	درآمدتان تا چه حدی در خرید غذای موردعلاقه‌تان تأثیرگذار است؟	Ac5	۰/۷۴	۰/۸۲
	پس‌اندازتان تا چه حد برای خرید در مواقع ضروری تأثیرگذار است؟	Ac6	۰/۷۲	۰/۸۶
مصرف مواد غذایی	آگاهی از کیفیت مواد غذایی تا چه میزان بر مصرف مواد غذایی تأثیر دارد؟	Con1	۰/۵۵	۰/۸۲
	آگاهی از میزان کالری موجود در مواد غذایی چه میزان بر مصرف تأثیر دارد؟	Con2	۰/۵۶	۰/۸۱
	پایین بودن دورریز مواد غذایی تا چه میزان بر مصرف تأثیر آن ماده غذایی دارد؟	Con3	۰/۵۷	۰/۹۳
	آگاهی از رژیم غذایی مناسب خانوار تا چه میزان بر مصرف مواد غذایی تأثیر دارد؟	Con4	۰/۵۵	۰/۹۶
	آگاهی از فواید مواد غذایی تا چه میزان بر استفاده از آن ماده غذایی تأثیر دارد؟	Con5	۰/۵۵	۰/۸۷
	داشتن برنامه غذایی برای خانواده در طول هفته تا چه میزان بر مصرف مواد غذایی تأثیر دارد؟	Con6	۰/۵۶	۰/۸۶
	داشتن برنامه غذایی برای فرزندتان تا چه میزان بر مصرف مواد غذایی تأثیر دارد؟	Con7	۰/۵۷	۰/۸۶
ثبات و پایداری	مواد غذایی مورد نیاز خانوار به صورت پایدار در بازار عرضه می‌شود؟	St1	۰/۷۶	۰/۸۵
	چه مقدار مواد غذایی در زمان‌هایی نامشخص و غیرقابل پیش‌بینی کمیاب و گران می‌شود؟	St2	۰/۸۰	۰/۹۲
	در صورت کمبود مواد غذایی، تمهیدات لازم برای برطرف کردن کمبود آن اندیشیده می‌شود؟	St3	۰/۵۷	۰/۸۴
	سازوکارهای مناسب برای حفظ ثبات در بازار مواد غذایی اندیشیده و اجرا می‌شود؟	St4	۰/۵۸	۰/۸۷

منبع: یافته‌های تحقیق

۴. یافته‌های پژوهشی

نتایج این مطالعه نشان داد میانگین سنی افراد، ۴۸/۲۸ سال با انحراف معیار ۱۱/۵۵ سال است که نشان می‌دهد بیشتر افراد مورد مطالعه در سنین میانسالی قرار دارند. شغل ۱۵/۲۷ درصد از زنان روستایی مورد مطالعه خیاطی، ۱۸/۵۱ درصد قالیبافی، ۱۸/۵۱ درصد خدمات، ۳۱/۴۸ درصد خانه‌داری و ۱۶/۲۰ درصد نیز کشاورزی است. سطح تحصیلات بیشتر زنان روستایی مورد مطالعه (۴۱/۲۰ درصد) ابتدایی است. بیشتر افراد مورد مطالعه خانه‌دارند و درآمدشان از یارانه‌ها و حمایت‌های بهزیستی است. بیشتر افراد دارای ۱ تا ۲ نفر تحت تکفل، دارای منزل ملکی و درآمد زیر ۵۰۰ هزار تومان در سال ۱۳۹۹ هستند. نتایج برای میانگین و انحراف معیار متغیرها در جدول ۲ گزارش شده است.

جدول ۲. اطلاعات توصیفی متغیرها

متغیرها	میانگین*	انحراف معیار	میانها
توانمندسازی شغلی	۳/۰۸	۰/۸۸	۳/۲۷
امنیت غذایی	۲/۵۳	۰/۷۰	۲/۳۶

* مقیاس: خیلی کم=۱ خیلی زیاد=۵

منبع: یافته‌های تحقیق

نتایج برای وضعیت متغیرها در جدول ۲ گزارش شده است. بر مبنای میانگین ۳/۰۸ از ۵ (انحراف معیار=۰/۸۸) می‌توان گفت زنان روستایی مورد مطالعه از توانمندی شغلی متوسطی برخوردارند. این در حالی است که امنیت غذایی زنان روستایی سرپرست خانوار تحت پوشش سازمان بهزیستی در سطح ضعیف ارزیابی می‌شود (میانگین=۲/۵۳ از ۵ و انحراف معیار=۰/۷۰).

به منظور بررسی تأثیر عامل متغیر مستقل توانمندسازی بر متغیر وابسته امنیت غذایی، از مدلسازی معادلات ساختاری بهره گرفته شد (شکل ۲). بر مبنای یافته‌های جدول ۳، مقدار کای اسکوئر به دست آمده در این مدل برابر با ۲۶۱/۱۳ است و با توجه به درجه آزادی ۱۴۱ برای مدل، میزان کای اسکوئر به درجه آزادی برابر با ۱/۸۵ (کمتر از ۲) است؛ بنابراین مدل از برازش خوبی برخوردار است. دیگر شاخص‌ها و مقادیر قابل قبول برای آن‌ها در جدول نشان داده شده است که تمام شاخص‌ها بر برازش مناسب برای شاخص توانمندسازی اشاره می‌کنند. بر اساس نتایج، متغیر مستقل توانمندسازی ۵۷/۵۰ درصد از واریانس متغیر مستقل امنیت غذایی را تبیین می‌کند (جدول ۴).

جدول ۳. شاخص‌های برازندگی مدل تحلیل مسیر برای توانمندسازی شغلی با استفاده از نرم‌افزار AMOS

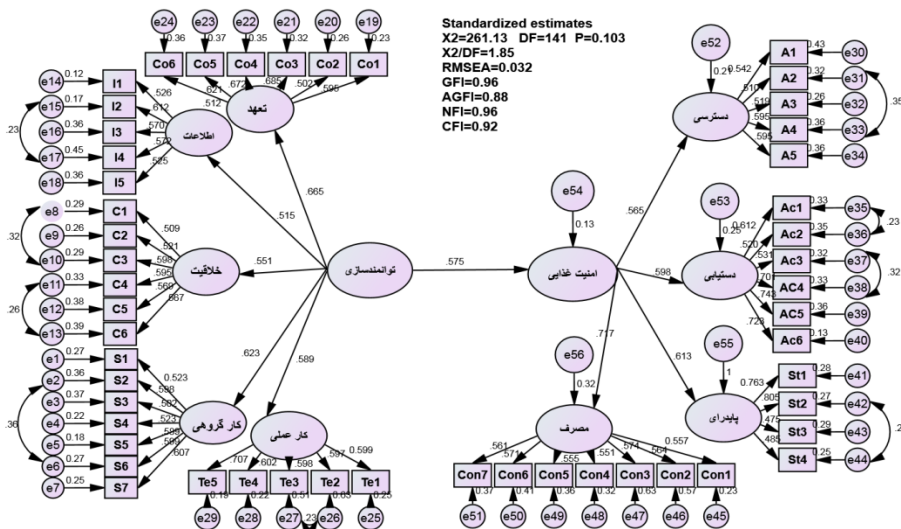
نام شاخص	مقدار	دامنه قابل قبول
کای اسکور نسبی (CMIN/DF)	۱/۸۵	حداکثر ۲
شاخص نیکویی برازش (GFI)	۰/۹۶	بزرگ‌تر از ۰/۹۵
شاخص نیکویی برازش تعدیل شده (AGFI)	۰/۸۸	بزرگ‌تر از ۰/۸۰
شاخص نیکویی برازش هنجار شده (NFI)	۰/۹۶	بزرگ‌تر از ۰/۹۵
شاخص برازش تطبیقی (CFI)	۰/۹۲	بزرگ‌تر از ۰/۹۰
ریشه میانگین مربعات خطای برآورد شده (RMSEA)	۰/۰۳۲	کمتر از ۰/۰۵

منبع: یافته‌های تحقیق

جدول ۴. تأثیر توانمندسازی شغلی بر امنیت غذایی زنان روستایی سرپرست خانوار

متغیر	ضریب مسیر استاندارد	خطای استاندارد	C.R.	معنی داری
توانمندسازی شغلی	۵۷/۵۰	۰/۲۱	۵/۴۲	۰/۰۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

شکل ۲. تأثیر عوامل توانمندسازی شغلی بر امنیت غذایی زنان روستایی سرپرست خانوار

منبع: یافته‌های تحقیق

۵. بحث

نتایج این مطالعه نشان داد توانمندسازی شغلی ۵۷/۵۰ درصد از امنیت غذایی را پیش‌بینی می‌کند و به عبارتی بخش بزرگی از امنیت غذایی توسط توانمندسازی تبیین می‌شود. نتایج این بخش همسو با نتایج گزارش شده توسط دیگر محققان است (Aziz et al., 2020; Galie et al., 2019; Savari)

(et al., 2015). ارتقای حضور زنان برای گسترش مشارکت آنان در ارتقای بهبود امنیت غذایی، شرطی لازم برای توسعه پایدار است. این امر در نواحی روستایی که زنان از دیرباز و به طور سنتی در کارهای اقتصادی خانواده مشارکت دارند، ضرورت بیشتری دارد. بر پایه مطالعات گذشته در ایران، دلیل ناامنی غذایی موجودیت غذا نیست و ناامنی غذایی در خانوارهای روستایی اساساً تحت تأثیر عوامل اقتصادی است که خود ناشی از بی‌ثباتی قیمت غذا، توان خرید کم و دسترسی نداشتن به آن از سوی خانوارهای تهیدست است. نتایج این مطالعه نیز بیانگر آن بود که دستیابی در افراد مورد مطالعه بسیار کم است و ثبات و پایداری قابل قبولی در داخل کشور وجود ندارد که این امر، زنان سرپرست خانوار را با بحران غذایی روبه‌رو می‌کند. در مجموع نتایج این بخش حاکی از آن است که امنیت غذایی می‌تواند تحت تأثیر توانمندی قرار بگیرد.

در این مطالعه، سازه‌های مختلفی برای توانمندسازی شغلی در نظر گرفته شد که هر کدام روی توانمندسازی شغلی آثار معنی‌داری داشتند. نتایج این بخش از مطالعه نشان داد مهارت‌های ارتباطی و کار گروهی تأثیر معنی‌داری بر توانمندسازی (۶۲/۳۰ درصد) دارد. با توجه به گویه‌های این مطالعه، بهره‌گیری از ایده‌های سرپرستان، از خودگذشتگی، همکاری با دیگر همکاران و انتقال تجربیات، تأثیر قابل توجهی بر مهارت‌های ارتباطی و کار گروهی دارد. از آنجا که درصد قابل توجهی از افراد مورد مطالعه خیاط، کشاورز و قالیباف هستند، انتقال تجربیات و کار گروهی می‌تواند زمینه‌ساز افزایش توانایی‌های دیگر افراد و خصوصاً جوانان شود و از این طریق بر کسب درآمد و توانمندی تأثیر مثبتی داشته باشد. براساس یافته‌ها، خلاقیت و حل مسئله تأثیر معنی‌داری بر توانمندسازی دارد (۵۵/۱۰ درصد). با در نظر گرفتن گویه‌ها، علاقه‌مندی به کسب و کارهای جدید، استفاده از فرصت‌ها برای تغییرات مثبت، در نظر گرفتن جنبه‌های مختلف مسائل و تحلیل منطقی اطلاعات، تأثیرات قابل توجهی روی خلاقیت دارند. براساس نتایج، افراد مورد مطالعه به دنبال کسب شغل‌های جدید، استفاده از فرصت‌ها و شکوفاکردن استعدادها هستند. با توجه به اینکه بیشتر افراد مورد مطالعه میانسال بودند، این فرصت وجود داشت که به دنبال کسب و کارهای جدید باشند و تغییرات مثبتی در زندگی خود ایجاد کنند. در این مطالعه، افراد شاغل مانند کشاورز، خیاطان و قالیبافان می‌توانند از طریق خلاقیت به بهبود توانمندسازی خانواده کمک کنند. مطابق نتایج این مطالعه، تعهد و احساس مسئولیت، آثار قابل توجهی بر توانمندسازی شغلی دارد. مسئولیت‌پذیر بودن، حفظ ارزش‌ها در محیط کاری، به موقع در محیط کاری حاضر شدن، انجام دادن وظایف به صورت دقیق و صحیح، علاقه‌مندی به دانش و مهارت‌ها، نگرش مثبت به شغل و شرکت فعال در دوره‌های آموزشی، همگی بر تعهد و احساس مسئولیت تأثیر دارند و به صورت غیرمستقیم نیز امنیت غذایی را تحت تأثیر قرار می‌دهند. زنان

سرپرست خانوار، افرادی مسئولیت‌پذیر هستند و با درآمد کم توانسته‌اند در مقابل تمام ناکامی‌ها مقاومت کنند. نتایج برای اطلاعات و دانش تخصصی نشان داد این سازه مانند دیگر سازه‌ها روی توانمندسازی شغلی اثر دارد. افراد اطلاعات کافی در زمینه استانداردهای فعالیت را ندارند. باین‌حال، نیاز به آموزش، داشتن دانش و آگاهی برای تحقق یافتن اهداف شغلی با دانش و آگاهی و شناخت ابزار و تجهیزات در میان آنان مشاهده می‌شود که بر امنیت غذایی آنان مؤثر است. افرادی که از دانش و آگاهی کافی برخوردارند و شناخت خوبی از تجهیزات دارند، امکان توانمندشدن را دارند که به‌نوبه خود بر امنیت غذایی آنان تأثیر می‌گذارد. در میان دیگر افراد مورد مطالعه مانند کشاورزان، خیاطان و قالیباف‌ها نیز این شناخت کمک می‌کند تا حرفه‌ای‌تر شوند.

براساس نتایج، مهارت فنی و کار عملی به‌عنوان یک سازه بر امنیت غذایی اثر دارند. همچنین مطابق نتایج، صرفه‌جویی در مواد اولیه، استفاده صحیح از ابزار و وسایل، داشتن مهارت‌های استاندارد شغلی، انجام دادن وظایف در حداقل زمان و کاهش حوادث و سوانح در محیط کار، همگی بر مهارت‌های فنی و کار عملی تأثیر دارند. نتایج این مطابق با یافته‌های مطالعات مشابه برای تأثیر مهارت‌ها و دانش‌ها بر توانمندسازی شغلی است (Stewart et al., 2015). براساس نتایج این بخش می‌توان گفت افراد مورد مطالعه اغلب کشاورز، خانه‌دار، خیاط و قالیباف هستند و در زمینه کاری خود صرفه‌جویی را بلدند. همچنین از یک سری مهارت‌ها برخوردارند که آن‌ها را توانمند می‌سازد.

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در مجموع توانمندسازی شغلی، آثار معنی‌داری بر امنیت غذایی زنان سرپرست خانوار روستایی دارد. پیشنهاد می‌شود برای بهبود امنیت غذایی در این گروه از زنان، توانمندسازی شغلی آنان از طریق بهبود مهارت‌های فنی و کار عملی، بهبود اطلاعات و دانش تخصصی، خلاقیت و مهارت افزایش یابد. همچنین مهارت‌های ارتباطی و کار گروهی بر توانمندسازی زنان سرپرست خانوار تأثیر دارد و پیشنهاد می‌شود سازمان‌هایی مانند بهزیستی، مراکزی را دایر کنند تا زنان با هم کار کنند و زنانی که حرفه و شغلی ندارند، از افرادی که مهارت دارند برخی مهارت‌ها را یاد بگیرند. بدین ترتیب تجربیات خود را با هم در میان می‌گذارند که به افزایش توانمندی آن‌ها کمک می‌کند. با توجه به اثرگذاری تعهد و احساس مسئولیت بر توانمندسازی زنان سرپرست خانوار و مسئولیت‌پذیر بودن این زنان در برابر حرفه و زندگی خود، پیشنهاد می‌شود سازمان‌های اجتماعی و حمایتی، این افراد متعهد را استخدام کنند؛ چرا که عامل موفقیت آن کارگاه می‌شوند.

تعارض منافع

این مقاله برگرفته از رساله نویسنده اول است و در آن هیچ تعارض منافی وجود ندارد.

References

- Abrar-ul-Haq, M., Jali, M., & Islam, G. (2018). The development of household empowerment index among rural household of Pakistan. *Pertanika Journal of Social Sciences & Humanities*, 26(2), 23-36.
- Akter, A., & Ahmad, N. (2020). Empowering rural women's involvement in income generating activities through BRAC Microfinance Institution in Sylhet district, Bangladesh. *Journal of Academic Research in Business and Social Sciences*, 10(11), 146-161. <http://dx.doi.org/10.6007/IJARBS/v10-i16/8298>
- Akhter, J., & Cheng, K. (2020). Sustainable empowerment initiatives among rural women through microcredit borrowings in Bangladesh. *Sustainability*, 12(6), 2275. <https://doi.org/10.3390/su12062275>
- Aziz, N., Nisar, Q. A., Koondhar, M. A., Meo, M. S., & Rong, K. (2020). Analyzing the women's empowerment and food security nexus in rural areas of Azad Jammu & Kashmir, Pakistan: By giving consideration to sense of land entitlement and infrastructural facilities. *Land Use Policy*, 94, 104529. <https://doi.org/10.1016/j.landusepol.2020.104529>
- Baig, I., Zarmina, B., Asghar, A., Baig, S., Hashim, M., & Zia-ur-Rehman, M. (2018). Impact of women empowerment on rural development in Southern Punjab, Pakistan. *Quality & Quantity*, 52(4), 1861-72. <https://doi.org/10.1007/s11135-017-0572-x>
- Dewi, G. (2021). Women's empowerment for socioeconomic sustainable development in Singapore. Paper presented at the IOP Conference Series: *Earth and Environmental Science*, 19, 32-41. <http://dx.doi.org/10.1088/1755-1315/729/1/012098>.
- Food and Agricultural Organization of the United Nations (2015). *The state of food insecurity in the world*, FAO, Rome.
- Galiè, A., Teufel, N., Girard, A. W., Baltenweck, I., Dominguez-Salas, P., Price, M. J., ... & Yount, K. M. (2019). Women's empowerment, food security and nutrition of pastoral communities in Tanzania. *Global Food Security*, 23, 125-134. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2019.04.005>

- Kabeer, N. (2003). Gender equality, poverty eradication and the millennium development goals: Promoting women's capabilities and participation. *Women in Development Discussion Paper Series, 1*, 26-35.
- Larson, J. B., Castellanos, P., & Jensen, L. (2019). Gender, household food security, and dietary diversity in western Honduras. *Global Food Security, 20*, 170-179. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2019.01.005>
- Malapit, H. J., Kadiyala, S., Quisumbing, A. R., Cunningham, K., Tyagi, P., (2015). Women's empowerment mitigates the negative effects of low production diversity on maternal and child nutrition in Nepal. *The Journal of Development Studies, 51*, 1097-1123. <https://doi.org/10.1080/00220388.2015.1018904>
- Maleki Fard, F., Ghanbari, R., Gholamrezai, S., & Pakravan Charvadeh, M. R. (2021). A study on the entrepreneurial activity of rural women, emphasizing on household food security in Khorramabad County. *Iranian Journal of Agricultural Economics and Development Research, 52*(3), 489-505. <http://dx.doi.org/10.22059/IJAEDR.2021.295835.668870> (In Persian)
- Mousa, M., & Puhakka, V. (2019). Inspiring organizational commitment: responsible leadership and organizational inclusion in the Egyptian health care sector. *Journal of Management Development, 20*, 14-31. <https://doi.org/10.1108/JMD-11-2018-0338>.
- Na, M., Gross, A. L., & West, K. P. (2015). Validation of the food access survey tool to assess household food insecurity in rural Bangladesh. *BMC Public Health, 15*, 863-879. <https://doi.org/10.1186/s12889-015-2208-1>
- Ntenkeh, B. T., Fonchamnyo, D. C., & Yuni, D. N. (2022). Women's empowerment and food security in Cameroon. *The Journal of Developing Areas, 56*(2), 141-153. <http://dx.doi.org/10.1353/jda.2022.0020>.
- Obeidat, A. M., Atef Wahiby, H., Alshammari, D. M., Alzu'bi, S. K., Hadrab, A. F., & Samarah, M. A. (2021). The moderat role of knowledge sharing on the effect of human capital in job empowerment. *Ilkogretim Online, 20*(3), 1449-1459.
- Overtoom, C. (2000). Employability skills: an update: *Citeseer*. pp 10-546.
- Ragasa, C., Aberman, N. L., & Mingote, C. A. (2019). Does providing agricultural and nutrition information to both men and women improve household food security? Evidence from Malawi. *Global Food Security, 20*, 45-59. <https://doi.org/10.1016/j.gfs.2018.12.007>
- Rezaei, M., & Mahmoodi, F. (2019). Meaning reconstruction of women headed of household's quality of life: a qualitative study. *Journal of Applied Sociology, 30*(1), 143-166. (In Persian)
- Ridlo, S. (2020). Critical thinking skills reviewed from communication skills of the primary school students in STEM-based project-based learning model.

- Journal of Primary Education*, 9(3), 311-320.
<http://dx.doi.org/10.15294/JPE.V9I3.27573>
- Savari, M., Barfizadeh, L., & Asadi, Z. (2021). Effects of social capital on achieving food security in drought conditions (case study: rural settlements in Dorud county). *Geography and Environmental Planning*, 32(4), 1-28.
<http://dx.doi.org/10.22108/GEP.2021.127786.1405> (In Persian)
- Savari, S., Shabanali Fami, H., & Daneshvar Ameri, Z. (2015). Rural women's empowerment in improving household food security in the Divandarreh county. *Journal of Research and Rural Planning*, 3(4), 107-121.
<http://dx.doi.org/10.22067/JRRP.V3I8.33836> (In Persian)
- Savari, M., Sheykhi, H., & Amghani, M. S. (2020). The role of educational channels in the motivating of rural women to improve household food security. *One Health*, 10, 100150.
<https://doi.org/10.1016/j.onehlt.2020.100150>
- Sharaunga, S., Mudhara, M., & Bogale, A. (2016). Effects of 'women empowerment' on household food security in rural KwaZulu-Natal province. *Development Policy Review*, 34, 232-253.
<https://doi.org/10.1111/dpr.12151>
- Smith, W. L., Schallenkamp, K., & Eichholz, D. E. (2007). Entrepreneurial skills assessment: an exploratory study. *International Journal of Management and Enterprise Development*, 4(2), 179-201.
<https://doi.org/10.1504/IJMED.2007.011791>
- Stewart, R., Langer, L., Rebelo Da Silva, N., Muchiri, E., & Zaranyika, H. (2015). The Effects of Training, Innovation and New Technology on African Smallholder Farmers' Economic Outcomes and Food Security: A Systematic Review. *Campbell Systematic Review*, 4, 10-23.
<https://doi.org/10.4073/csr.2015.16>
- Sun, L.-Y., Zhang, Z., Qi, J., & Chen, Z. X. (2012). Empowerment and creativity: A cross-level investigation. *The Leadership Quarterly*, 23(1), 55-65. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2011.11.005>
- Wodajo, H. D., Gameda, B. A., Kinati, W., Mulem, A. A., van Eerdewijk, A., & Wieland, B. (2020). Contribution of small ruminants to food security for Ethiopian smallholder farmers. *Small Ruminant Research*, 184, 106064.
<https://doi.org/10.1016/j.smallrumres.2020.106064>